

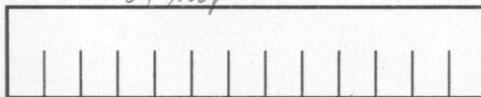
690 110: Kágyitány Onyegz
Gyűjtés ideje: 1999.

TART:

LELTÁRI JELENTÉS KNEZNY JUDIT - ISTVÁN ERZSÉBET
GÖLÖNCSEVÉK, FÁZEKLASOK, TALASOK KUNNYAI
SOMOGYBAN CÍMŰ TANULMANYÁRÓL

4 lap

LOGIC

Földrajzi kódszám: Kágyitány

Számkód: XXXIII 15

Lektorai jelentés Knézy Judit - István Erzsébet: Gelencsérek, fazekasok, tálások munkái Somogyban című tanulmányáról

Knézy Judit és István Erzsébet tanulmánya tekintélyes és elmélyült, nemkülönben széleskörű anyagismeret alapján készült. Értékét nagyban emelik az idevágó régészeti leletek bevonása mellett az írott forrásokból nyert történeti adatok, továbbá azok, amelyek a szerzők és mások helyszíni gyűjtéseiből származnak. Csak helyeselni lehet a tanulmányt bevezető alfejezetbeli összefoglalást a témát illető kutatás kezdeteiről, ehhez hasonló bevezetés a kötet más tanulmányai esetében is kívánatos lenne. Elismerést érdemel a záró alfejezet is, mely összefoglalóan mutat rá a tanulmányban tárgyalt somogyi anyag hazai és európai összefüggéseire, egy ilyenféle összegezés ugyancsak hasznos lenne a kötet más olyan tanulmányainál is, ahol ez hiányzik.

Egészében véve a tanulmány az abban elmondottak tekintetében úgyszólván kifogástalan; csupán egy-két kisebb, helyesbítést igénylő észrevételem van hozzá, ezt a továbbiakban, a tanulmány lapjainak sorrendjében közlöm. Stilisztikailag azonban ez az adatokban gazdag és tanulságos szöveg még korántsem nyomdakész, a szöveg gondos átfésülésre szorul, az ezzel kapcsolatos megjegyzéseimet a későbbiekben foglalom össze.

Az 1. lap 1. bekezdésében az áll, hogy "Jankó János 1888-ban szülőhelyén Erdőcsokonyán ... vásárolt". Tekintve azonban, hogy Jankó János Pesten született, Erdőcsokonya szülőtte pedig Xantus János, kérdés, hogy Jankó vásárolt-e Xantus szülőhelyén vagy maga Xantus? Az utóbbi a valószínűbb, hiszen Xantus 1872-93 közt volt a Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának őre, majd ig. őre, míg Jankó csak 1894-től dolgozott ott.

1. lap, 3. bek.: Jó lenne Takács Miklósnak nem csupán a német nyelvű cikkére hivatkozni, hanem a németül nem tudó, nem szakemberek érdekében a kérdést érintő magyar tanulmányára is: Honfoglalás kori edényművesség. Kovács László - Paládi-Kovács Attila (szerk.): Honfoglalás és néprajz. 205-223. Budapest.

1. lap, alulról 2. sor: Mi a "gombfedő"? Elírás lenne? Ha nem, úgy magyarázatot igényel.

2. lap, 1. bek.: BARDOS után kimaradt a szóban forgó cikk év- és oldalszáma, illetve a zárójel.

3. lap, 1. bek.: Úgy vélem, az olvasót érdekelhetné, hogy milyen okból kellett az Ádám-Éva pátrónuspárt Szent Flóriánra cserélni; erre jó lenne röviden utalni.

6. lap, 1. bek.: A kijelentés, miszerint "zöld, sárga, barna, tehát legszebb reneszánsz színekben" készült volna a szóban forgó tál, nem állja meg a helyét, de ellentétben is áll a 12. lapon írottakkal, miszerint a sárga és zöld máz alkalmazása Konstantinápolyból a Balkánon át érkezett ide - az orsós koronggal egyetemben. A reneszánszra való utalás az említett kijelentésben így inkább elírásnak vélhető, különösen, hogy a szerzők bizonyára bárkinél jobban tudják, hogy a nevezett színegyüttes a bizánci műveltségből való,

onnan terjedt tovább a Balkánra, illetve vette át a törökség, miközben Bizáncba a Tang-kori (7. sz. - 10. sz. eleje) Kínából érkezett.

6. lap, 1. bek.: A piros-fehér-zöld széldíszről írva, értelemszerűen be kellene iktatni, hogy ez a 19. század második felétől jött divatba.

12. lap, 2. bek. eleje: A megfogalmazás, miszerint "a gelencsér szó a grnc nevű edénnyel kapcsolatos Szerbiában a XX. századig" több szempontból is kifogásolható. A *gelencsér* szó szláv, horvát vagy szlovén eredetű, egy *g7rn6čar6* 'fazekas' jelentésű szóból, mely a *g7rn7* 'fazék' szónak foglalkozást jelentő, -ar6 képzős származéka. A horvátoknál és szlovéneknél helynevek tanúskodnak ennek a szónak egykori meglétéről. A szerbből való származtatás nem tételezhető fel, mivel a szerbek a magyar szó meghonosodásának idején - a Veszprém megyei Gerencsér neve már ott szerepel a veszprémvölgyi apácák 1002 előtt keletkezett, görög nyelvű adománylevelében - még a mai területüktől jóval délebbre, Horvátországtól és Boszniától délre éltek. A szó eredetére nézve lásd: Kniezsa István: A magyar nyelv szláv jövevényszavai. Bp, 1955. 190-191; vö. TESZ I. Bp, 1967. 1042). Megjegyzendő a magyarok csak a mesterségre vonatkozó szót vették át a szlávból, a cserépedény "fazék" nevét nem. Megjegyzendő továbbá, hogy a szláv szó "grnc" formában való írása helytelen, mivel így kimaradnak belőle a magyar ABC-ből hiányzó betűkkel jelölt *u* és *i* félmagánhangzók, melyeket megfelelő betű híján a 7 és a 6 számjeggyel szokás helyettesíteni.

12. lap, 2. bek. vége: A "virágos reneszánsz" kifejezés nem alkalmazható egész Európára nézve. Itáliában a megfelelő virágos díszítőstílust "virágos gótika" névvel illetik, teljes joggal, hiszen ez a Közel-Keletről átszármazott ornamentális stílus ott már a reneszánszot megelőzően kedvelté vált. Olasz hatásra jutott el Magyarországra, ahol legelőbb az olasz eredetű rekeszzománc ötvösmunkákon mutatható ki, a 14. századtól kezdődően, itt is tehát elsőként tisztán gótikus stílusú munkákon. A "virágos reneszánsz" kifejezés így Magyarországon is csupán fenntartással használható, ezen ornamentika széleskörű elterjedésére célozva. Megjegyzem, mindezek ismeretében én a 19. kép vázába állított, szabálytalan indázással szétágazó, laza virágcsokrát sem merném *reneszánsz* ízűnek mondani, miként az a 6. lap 3. bekezdésében áll, mégha a vázába állított, *olasz korsós* megoldás valóban reneszánsz eredetű is nálunk. Ez az egész kompozíció lényegében bizony meglehetősen távol áll a szigorú szabályossággal felépített reneszánsz mintáktól.

Összefoglalóan meg kell jegyezni, hogy a tanulmány írásakor, nevezetesen a szakkifejezések alkalmazásakor a szerzők kevéssé gondoltak arra, hogy írásukat nem csupán szakemberek fogják olvasni, sőt, hogy a kötet olvasóinak többsége minden valószínűség szerint az érdeklődők eltérő műveltségű, szélesebb köréből kerül ki majd. Ám, ha csak a kötetet a helytörténeti oktatás céljából olvasó és olvastató

tanítókra és tanárookra gondolunk, akkor is elengedhetetlen bizonyos csak szűk körben értett szakszavaknak a egy- vagy többszavas magyarázata. Ilyen például a *tojáshéj kerámia, perembélyeges, grafitos, hullámköteges, redukált égetés, cirókos, belső törésvonalú* (2.), *Szent Antal tüze* (4.), *kicsápatott, kifogatás, fogatolás* (6.), *nápolyi sárga* (7); *ecsetes technika* (8.), *kifogatolás* (9), *dudiföldes, poszthabán, tűzések* (10). Természetesen van nem egy esetben magyarázat is, bár akad, hogy az nem a szakszó első előfordulásánál olvasható, pl. a fazék *szakáll*a vagy a *paszitos*, amelyekre korábbi, az 5. lapon történt említések után a 8. lapon kap az olvasó magyarázatot.

Végig kellene nézni a szöveget fogalmazás szempontjából is. Sok a túl hosszú, a nem szakmabelinek nehezen érthető mondat. Ezek többségét két mondatra lehet alakítani, pl. a 2. lap első mondatát a 3. sorbeli *bár*-tól kezdődően. Másutt a túlzottan tömörített mondatokat kellene az olvashatóság, jobb megértés érdekében oldottabbá alakítani. Pl. a 2. lap 2. bekezdésének ezt a mondatát: "Kis kiöntős, kerek szájú, rövid nyakú " ilyenféleképpen: "Viszont a barcsi bevásárlóközpont területén előkerült kis kiöntős, ... kancsó még nem utal a ... későbbi boroskancsók formájára".

Előfordul rossz raghasználat, illetve helytelen egyeztetés. Pl. 1. lap, 3. bek.: "Az edény formája hasonlít ... a Balkánon ... gyártott ... üstökével" (helyesen: üstökéhez). 2. lap, 2. bek., 2. mondat: nem XVI. században, hanem századból. 8. lap, 2. bek. a Dél-Somogyban kezdetű mondat végén: "... motívumok, amelyek kályhaszemek ... cifrálására emlékeztet." Uo., kissé lejjebb: "szájuk dupla karimásak". 9. lap, 5. sorban kezdődő mondat: "A lábatlan lábos ... zárt tűzhelyeken jelentek meg."

Van, hogy rossz a szavak sorrendje. Az 1. lap 6. sorában olvasható: "az 1882-es hazai agyagművesség kiállítása". Itt nyilván "a hazai agyagművéség 1882-beli kiállításáról" van szó.

Ajánlatos lenne kiküszöbölni az indokolatlan szóismétléseket. Az 1. lap utolsó mondatában például több *akkori* és *akkor* található. Az "akkori ízlésnek" helyett pl. ajánlható: "korabeli ízlésnek". A 2. lap 2. bekezdése 1. mondatában: "talán fontos", a 2. mondat kezdete: "fontos forma".

A szövegben nagyon sok helyen hiányzik a vessző, ezt pótolni kellene. Idézőjelet kellene tenni a ma már nem használatos szavak és a tájszavak említésekor. Így pl. 1. lap 4. sorában: "nemzeti styl" vagy 1. lap, 3. bek.: "fazék"-nak, "vasfazék", "rézvasfazék".

Az 1. lap 1. bekezdésében van szó az 1891-es honi ... tárlatról. Itt nyilván nagybetűvel - Honi - írandó az első szó, mert ez volt a tárlat neve.

Úgy vélem, népszerűsítő munkában nem kellene németesen Block korongot írni, ahogy a 4. lap 2. bekezdésében áll, hanem a szó magyaros formáját alkalmazni: *blokk-korong*, miként az Kresz Máriánál látható (Magy. Népr. III. 562-566). Ennek megfelelően, a 11. lap alján is elhagyhatónak vélem a

német elnevezést, minthogy az értelmezéshez nem ad újabb információt.

Meggondolandó, hogy kell-e leltáriszám a szövegbe, miként az a 7. lap 2 bekezdése utolsóelőtti mondatában áll. Ha elengedhetetlen, akkor ajánlanám a szövegrészek végére, zárójelben beiktatni.

Megjegyzem még, hogy az irodalomjegyzékből hiányzik GUNDA 1936 (1) és KERECSENYI 1980 (9).

A képaláírásokhoz a következők a megjegyzéseim:

8. kép. A tárgy évszáma nem 1759, hanem 1859.

9. kép. Elírás a "gyertyatartó", a tárgy gyertyamártó.

11-16., 17-18., 20-28., 30., 32-45. kép aláírásából hiányzanak a tárgyak hozzávetőleges datálásai, erre különösen szükség van, ha a mester neve is ismert.

A 31. kép aláírásában a tájnyelvi német "Wassuphofs" elírtnak tűnik, ajánlanám ellenőrizni, illetve ellenőriztetni.

A fenti észrevételek alapján elvégzett korrekciók után a tanulmány megjelenését melegen ajánlom.

Budapest, 1999. dec. 20.

Dr. K. Csilléry Klára